

**Київський національний торговельно-економічний
університет
Кафедра філософських та соціальних наук**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою
(пост. п. 5 від 27 жовтня 2016 р.)
Ректор

 А.А. Мазаракі

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО

ПРОГРАМА ТА РОБОЧА ПРОГРАМА

освітній ступінь **«доктор філософії»**

для всіх спеціальностей

Київ 2017

**Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено**

Автори: Ю.І. Кулагін, канд. філос. наук, проф.,
В.Й. Разіцький, канд. іст. наук, доц.

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри філософських та
соціальних наук 4 квітня 2016 р., протокол № 16.

Рецензенти: В.М. Грубов, д-р політ. наук, проф.,
Ф.М. Кирилук, д-р філос. наук, проф.,
С.О. Гудков, канд. філос. наук, доц.

Навчальна програма

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО

ПРОГРАМА ТА РОБОЧА ПРОГРАМА

освітній ступінь «доктор філософії»

для всіх спеціальностей

Автори: КУЛАГІН Юрій Ігоревич,
РАЗІЦЬКИЙ Віталій Йосипович

Редактор Т.Г. Верета
Комп'ютерне верстання Ю.Ю. Савченко

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,16. Тираж 30 пр. Зам. 459.

Видавець і виготовлювач

Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156

© Кулагін Ю.І., Разіцький В.Й., 2017
© Київський національний торговельно-
економічний університет, 2017

I. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ (КОМПЕТЕНТНОСТІ), ЇЇ МІСЦЕ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Навчальна дисципліна «Ораторське мистецтво» є однією зі складових гуманітарної освіти та загальнокультурної підготовки аспірантів як майбутніх викладачів.

Метою навчальної дисципліни є формування у аспірантів системного, цілісного уявлення про основні закони риторики як науки, спрямованої на розвиток інтелекту, та культури мовлення майбутнього педагога.

Завдання навчальної дисципліни:

- підвищити мовну культуру аспірантів;
- оволодіти формами, засобами і методами встановлення ефективної комунікації у життєвому та професійному спілкуванні аспірантів;
- сприяти формуванню навичок до публічного мовлення та культури мислення аспірантів;

Предметом навчальної дисципліни «Ораторського мистецтва» є вчення про умови, форми і засоби ефективної мовленнєвої комунікації аспірантів як майбутніх викладачів.

Програма дисципліни підготовлена для аспірантів усіх наукових спеціальностей.

Після вивчення дисципліни аспіранти повинні знати:

- основні прийоми та методи удосконалення майстерності мовлення викладача як засобу виступу, промови, ведення дискусії, полеміки, спору у студентській аудиторії;
- мовну специфіку спілкування, особливості вирішення комунікативно-мовленнєвих ситуацій, характерних для професійної діяльності викладача;
- основні засоби підвищення культури мовлення викладача;
- сучасні види ораторських промов та їх використання на практиці в педагогічній діяльності;
- професійно значущі для викладача мовленнєві жанри;
- основні прийоми техніки мовлення викладача.

У процесі вивчення дисципліни аспіранти повинні набути відповідних навичок:

- застосовувати основні закони риторики у практичній діяльності викладача;
- правильно вибирати тему промови виступу та якісно її підготувати;
- на основі спостережень і аналізу бази даних створювати «портрет студентської аудиторії»;

- правильно вибирати професійно значимий мовленнєвий жанр, що відповідає конкретній ситуації, та створювати максимально ефективну композицію промови викладача;
- правильно вести розгорнутий монолог, ефективну бесіду з фахової проблематики у студентській аудиторії;
- ефективно вирішувати комунікативні та мовленнєві завдання в кожній конкретній ситуації;
- логічно, правильно, змістовно й емоційно виражати думки у словах, відповідно до їх змісту, умов комунікації та аудиторії, прагнучи при цьому передати свій індивідуальний стиль;
- володіти полемічним мистецтвом (диспут, полеміка, дискусія).

Місце навчальної дисципліни у структурно-логічній схемі

Для засвоєння дисципліни «Ораторське мистецтво» аспіранти повинні мати базову підготовку з дисциплін «Філософія».

Дисципліна розрахована на 90 годин, що відповідає 3 кредитам ЄКТС. Формою підсумкової атестації є залік.

II. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет і завдання дисципліни

Ораторське мистецтво як компонент культури аспіранта. Поняття «ораторське мистецтво» в системі гуманітарної підготовки аспірантів. Цілі і завдання ораторського мистецтва та їх реалізація у студентській аудиторії.

Тема 2. Теорія мовлення – основа ораторської підготовки аспірантів

Мовленнєва діяльність педагога.

Сучасні теорії мовлення. Лінгвістика, соціальна психологія, психолінгвістика та їх значення у мовленнєвій підготовці аспірантів.

Культура мовлення аспірантів. Основні критерії: змістовність, правильність, виразність, ясність, точність, стислість, доцільність.

Етичні та комунікативні засади мовлення аспірантів. Мовленнєве спілкування у студентській аудиторії. Комунікативна компетентність аспіранта. Мовний етикет. Здобутки мовленнєвого спілкування. Комунікативні невдачі. Норми мовного спілкування та мовні помилки у студентській аудиторії.

Тема 3. Красномовство викладача у студентській аудиторії

Різновиди стилів мовлення викладача у студентській аудиторії. Стилїстика і стилї. Основні стилї красномовства та їх характеристика: науковий стиль, публіцистичний стиль, офіційно-діловий стиль, художньо-белетристичний стиль, розмовно-побутовий стиль.

Основні роди красномовства: соціально-політичне, академічне, соціально-побутове, лекційно-пропагандистське, діалогічне та їх використання у навчальному процесі.

Вибір жанру і стилю промови як ознаки майстерності викладача.

Тема 4. Основи ораторської майстерності викладача

Стратегія викладача в навчальному процесі як загальний і всебічний план досягнення мети. Компоненти стратегії. Спільна та індивідуальна мета. Маніпулятивні та гуманістичні комунікативні установки. Діалогічний та монологічний характер спілкування зі студентами. Модель послідовності стратегічних дій викладача.

Тактика викладача як система послідовних дій реалізації обраної стратегії. Основні принципи, засоби, прийоми ораторської майстерності викладача.

Тема 5. Викладач і студентська аудиторія

Сутність і проблеми взаємодії викладача та студентської аудиторії. Особистість педагога. Професіограма оратора-педагога. Загально-психологічні вимоги до оратора-викладача.

Система цінностей студентської аудиторії як колективного суб'єкта риторичної дії викладача. Програма вивчення аудиторій. Типи аудиторій. Індивідуально-особистісні, соціально-демографічні та соціально-психологічні ознаки аудиторії.

Взаємодія викладача з аудиторією. Налагодження контакту. Управління поведінкою аудиторії: увага, інтерес, активізація мисленнєвої та почуттєво-емоційної діяльності, обговорення, передбачення запитань і заперечень.

Поняття мовленнєвої агресії. Принципи безконфліктного спілкування викладача зі студентською аудиторією.

Тема 6. Публічний виступ викладача

Загальна характеристика публічного виступу викладача у студентській аудиторії. Задум промови, пошук і знаходження провідних ідей. Визначення теми. Формування мети. Збирання матеріалу. План виступу. Форми текстового оформлення матеріалу.

Композиція промови. Вступ. Основна частина. Заключна частина. Формулювання висновків. Основні принципи промови: принцип посилення, принцип органічної єдності, принцип економії. Основні методи викладання: індуктивний, дедуктивний, аналогії, концентричний, сходинковий, історичний. Недоліки в композиції та їх запобігання. Основні стилі промови викладача.

Проголошення промови перед студентською аудиторією та її варіанти. Невербальні засоби спілкування викладача.

Тема 7. Фігури публічного виступу викладача

Риторична фігура як засіб посилення емоційної вмотивованості промови викладача. Фігуративна практика в навчальному процесі. Фігури і тропи.

Типи класифікації риторичних фігур: фігури слів, фігури думок, фігури милозвучності, фігури зазначення, фігури руху, фігури згуку, фігури накопичення, фігури недоговоріння, фігури ритмізації, фігури діалогізації у виступі викладача.

Троп як засіб досягнення естетичного ефекту виразності в публіцистиці та у виступі викладача. Класифікація тропів. Практика використання тропів викладачем у навчальному процесі.

Тема 8. Основи техніки мовлення у публічному виступі викладача

Дихання як енергетична база мови викладача. Поняття фонаційного дихання. Основи техніки фонаційного дихання викладача. Способи зняття емоційного напруження. Контроль і регуляція дихання. Особливості постановки голосу викладача. Сила голосу. Висота. Діапазон. Тембр.

Чіткість і виразність як професійна необхідність промови викладача. Дикція. Удосконалення дикції. Артикуляція. Темпоритм промови. Методи декламації.

Засоби емоційно-образної та логічної виразності викладача. Різновиди форм побудови речення. Інтонація. Логічний наголос. Пауза: види та практика використання у навчальному процесі.

Тема 9. Доказ та обґрунтування у публічному виступі викладача

Комунікація і діалогіка в публічному виступі викладача. Логічні засади публічної промови викладача. Закони логічного мислення та специфіка їх використання в публічному виступі в студентській аудиторії.

Сутність полеміки та її різновиди. Культура і мистецтво ведення полеміки. Етика та етикет полеміста-викладача. Заборонені прийоми в полеміці. Конструктивність та толерантність полеміки, дискусії, діалогу зі студентами.

Доказ, обґрунтування, переконання та спростування у публічному виступі викладача. Засоби прийому, методи спростування, обґрунтування та доказу в освітньому процесі.

**III. СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІН ТА РОЗПОДІЛ І ОДИН
ЗА ТЕМАМИ (СЕМАТИЧНИЙ ПЛАН)**

Тема	Кількість годин				Форма контролю
	всього годин / кредитів	лекції	семінарські заняття	самостійна робота	
Тема 1. Предмет і завдання дисципліни	6	-	-	6	ЕО
Тема 2. Теорія мовлення – основа ораторської підготовки аспірантів	8	2	-	6	ЕО
Тема 3. Класичне мистецтво викладача у студентській аудиторії	5	2	-	6	ЕО
Тема 4. Основи ораторської майстерності викладача	10	2	2	6	ЕО
Тема 5. Викладач і студентська аудиторія	10	2	2	6	ЕО
Тема 6. Публічний виступ викладача	12	2	2	8	ЕО
Тема 7. Фізична публічного виступу викладача	10	2	2	6	ЕО
Тема 8. Основи техніки мовлення у публічному виступі викладача	12	2	2	8	ЕО
Тема 9. Доказ та обґрунтування у публічному виступі викладача	14	2	2	10	ЕО
Разом	90/3	16	12	62	Залік

Умовне позначення: ЕО – експрес-опитування

8

**IV. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ, СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ,
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оцінювання у балах
Засвоїти основні методологічні засади риторики, її закони і функції, з'ясувати сутність предмета риторики як навчальної дисципліни для аспірантів	<p align="center">Тема 1. Предмет і завдання дисципліни</p> <p align="center">Завдання для самостійного вивчення теми</p> <ol style="list-style-type: none"> Предмет ораторського мистецтва як навчальної дисципліни. Закони і функції ораторського мистецтва. Практична вправа (з переліку вправ, затверджених кафедрою). <p><i>Рекомендовані джерела</i> Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 16–19, 21, 25, 28. Інтернет-ресурси: 29, 33–36</p>	6	0–3
Визначити основні теоретичні засади мовлення та розкрити місце і роль теорії мовлення в риториці викладача	<p align="center">Тема 2. Теорія мовлення – основа ораторської підготовки аспірантів</p> <p align="center"><i>План лекції</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Основні теоретичні засади мовлення. Місце і роль теорії мовлення в ораторському мистецтві викладача. <p><i>Рекомендовані джерела</i> Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 17, 18, 21, 25, 28. Інтернет-ресурси: 29, 34–36</p>	2	0–2

9

Продовження таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оцінювання у балах
	<p align="center">Завдання для самостійного вивчення теми</p> <ol style="list-style-type: none"> Сучасні теорії мовлення. Комунікативні властивості мовлення. Мовленнєве спілкування викладача. На основі вивчення лекційного матеріалу підготуватися до експрес-опитування. Практична вправа (з переліку вправ, затверджених кафедрою). Практичне завдання: підготувати есе на одну із фахових тем (на вибір аспіранта з переліку тем, затверджених кафедрою). <p><i>Рекомендовані джерела</i> Основні: 1–5. Додаткові: 7, 8, 11–13. Інтернет-ресурси: 20, 21, 23, 24, 26</p>	6	0–3
З'ясувати сутність та визначити основні ознаки красномовства, проаналізувати типологію красномовства, зіставити його основні типи та надати їм характеристику	<p align="center">Тема 3. Красномовство викладача у студентській аудиторії</p> <p align="center"><i>План лекцій</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Сутність та ознаки красномовства в освітньому процесі. Типологія красномовства викладача. <p><i>Рекомендовані джерела</i> Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 16–18, 21–23. Інтернет-ресурси: 29, 33–36</p>	2	0–2

Продовження таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оцінювання у балах
	<p align="center">Завдання для самостійного вивчення теми</p> <ol style="list-style-type: none"> Стилі красномовства викладача та їх характеристики. Роди і види красномовства викладача. На основі вивчення лекційного матеріалу підготуватися до експрес-опитування. Практична вправа (з переліку вправ, затверджених кафедрою). Практичне завдання: підготувати есе на одну із фахових тем на вибір аспіранта з переліку тем, затверджених кафедрою). <p><i>Рекомендовані джерела</i> Основні: 1–5. Додаткові: 7, 8, 11–13. Інтернет-ресурси: 20, 21, 23, 24, 26</p>	6	0–3
Оволодіти основами ораторської майстерності викладача, зрозуміти її основні прийоми та методи, сформулювати та розкрити стратегію і тактику оратора-викладача	<p align="center">Тема 4. Основи ораторської майстерності викладача</p> <p align="center"><i>План лекцій</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Основні ознаки та характеристики ораторської майстерності. Стратегія і тактика оратора. <p><i>Рекомендовані джерела</i> Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 17, 18, 21, 52, 28. Інтернет-ресурси: 29, 32–34</p>	2	1–2

Продовження таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оцінювання у балах
	<p align="center">План семінару</p> <p>1. Основні ознаки стратегії риторика в ораторському мистецтві. 2. Тактика риторика як система послідовних дій.</p> <p align="center">Завдання для самостійного вивчення теми</p> <p>1. На основі вивчення лекційного матеріалу підготуватися до експрес-опитування. 2. Практична вправа (з переліку вправ, затверджених кафедрою). 3. Практичне завдання: підготувати есе на одну із фахових тем (за вибором аспіранта з переліку тем, затверджених кафедрою).</p> <p>Рекомендовані джерела Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 16–19, 21, 25. Інтернет-ресурси: 29, 31, 33, 34, 36</p>	2	0–8
	<p align="center">Тема 5. Викладач і студентська аудиторія</p> <p align="center">План лекції</p> <p>1. Особистість оратора в риторикі. 2. Системна характеристика аудиторії.</p> <p>Рекомендовані джерела Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 16–20, 23. Інтернет-ресурси: 29, 30, 32, 34, 36</p>	6	0–4
Провести всебічний комплексний аналіз особистості оратора-викладача в риторикі, надати системну характеристику студентської аудиторії як об'єкта діяльності викладача		2	0–2

Продовження таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оцінювання у балах
	<p align="center">План семінару</p> <p>1. Ораторське мистецтво: основні компоненти. 2. Основні принципи та методи управління аудиторією.</p> <p align="center">Завдання для самостійного вивчення теми</p> <p>1. На основі вивчення лекційного матеріалу підготуватися до експрес-опитування. 2. Практична вправа (з переліку вправ, затверджених кафедрою). 3. Практичне завдання: підготувати есе на одну із фахових тем (на вибір аспіранта з переліку тем, затверджених кафедрою).</p> <p>Рекомендовані джерела Основні: 1, 3, 4, 6. Додаткові: 10–14. Інтернет-ресурси: 20, 21, 23, 24, 26</p>	2	1–8
	<p align="center">Тема 6. Публічний виступ викладача</p> <p align="center">План лекції</p> <p>1. Сутність публічного виступу. 2. Композиція промови. 3. Основні характеристики видів промови. 4. Методи та варіанти проголошення промови.</p> <p>Рекомендовані джерела Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 16, 17, 19, 20, 22. Інтернет-ресурси: 29, 30, 32, 34, 36</p>	6	0–4
Зрозуміти сутність та значення публічного виступу викладача. Розкрити основні композиційні складові промови викладача, етапи її підготовки, методи і прийоми її проголошення викладачем		2	0–2

Продовження таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оцінювання у балах
	<p align="center">План семінару</p> <p>1. Основні етапи підготовки та вимоги до публічного виступу. 2. Структура та основні принципи побудови промови. 3. Стили промови та основні критерії її оцінки.</p> <p>Рекомендовані джерела Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 16, 17, 19, 20, 22. Інтернет-ресурси: 29, 30, 32, 34, 36.</p>	2	1-8
	<p align="center">Завдання для самостійного вивчення теми</p> <p>1. На основі вивчення лекційного матеріалу підготуватися до експрес-опитування. 2. Практична вправа (з переліку вправ, затверджених кафедрою). 3. Практичне завдання: підготувати есе на одну із фахових тем (за вибором аспіранта з переліку тем, затверджених кафедрою).</p> <p>Рекомендовані джерела Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 16, 17, 19, 20, 22. Інтернет-ресурси: 29, 30, 32, 34, 36.</p>	8	0-5
Надати характеристику фігурам та тропам у публічному виступі викладача,	<p align="center">Тема 7. Фігури публічного виступу викладача</p> <p align="center">План лекцій</p> <p>1. Основні ознаки та характеристики риторичної фігури. 2. Тропи в публічному виступі</p>	2	0-2

Продовження таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оцінювання у балах
визначити їх роль та місце в публічній промові викладача	<p>Рекомендовані джерела Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 16, 17, 19, 20, 22. Інтернет-ресурси: 29, 30, 32, 34, 36.</p> <p align="center">План семінару</p> <p>1. Типи класифікації риторичних фігур. 2. Види тропів та практика їх використання у публічному виступі.</p> <p align="center">Завдання для самостійного вивчення теми</p> <p>1. На основі вивчення лекційного матеріалу підготуватися до експрес-опитування. 2. Практична вправа (з переліку вправ, затверджених кафедрою). 3. Практичне завдання: підготувати есе на одну із фахових тем (за вибором аспіранта з переліку тем, затверджених кафедрою).</p> <p>Рекомендовані джерела Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 16, 17, 19, 20, 22. Інтернет-ресурси: 29, 30, 32, 34, 36.</p>	2	0-8
	<p align="center">Завдання для самостійного вивчення теми</p> <p>1. На основі вивчення лекційного матеріалу підготуватися до експрес-опитування. 2. Практична вправа (з переліку вправ, затверджених кафедрою). 3. Практичне завдання: підготувати есе на одну із фахових тем (за вибором аспіранта з переліку тем, затверджених кафедрою).</p> <p>Рекомендовані джерела Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 16, 17, 19, 20, 22. Інтернет-ресурси: 29, 30, 32, 34, 36.</p>	6	0-4
Оволодіти основами техніки мовлення в різних видах комунікацій і передусім у публічному виступі викладача	<p align="center">Тема 8. Основи техніки мовлення у публічному виступі</p> <p align="center">План лекцій</p> <p>1. Складові техніки публічного виступу. 2. Основні прийоми та засоби емоційно-образної та художньої виразності</p>	2	0-2

Продовження таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оцінювання у балах
	<p>Рекомендовані джерела Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 16, 17, 19, 24, 26. Інтернет-ресурси: 29, 30, 32, 34, 36.</p> <p>План семінару</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Практика використання різноманітних прийомів і засобів у публічному виступі. 2. Різновиди форм побудови речення та техніка їх використання у публічному виступі. <p>Завдання для самостійного вивчення теми</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. На основі вивчення лекційного матеріалу підготуватися до експрес-опитування. 2. Практична вправа (з переліку вправ, затверджених кафедрою). 3. Практичне завдання: підготувати есе на одну із фахових тем (за вибором аспіранта з переліку тем, затверджених кафедрою). <p>Рекомендовані джерела Основні: 1, 3, 4, 6, 7. Додаткові: 16, 17, 19, 24, 26. Інтернет-ресурси: 29, 30, 32, 34, 36</p>	2	0–8
		8	0–5

Закінчення таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оцінювання у балах
Проаналізувати зміст комунікаційних та діалогічних засад публічного виступу викладача. З'ясувати місце, роль та значення полеміки в публічному виступі викладача	<p>Тема 9. Доказ та обґрунтування у публічному виступі викладача</p> <p>План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Комунікація і діалогіка: публічного виступу, визначальні складові в публічному виступі. 2. Сутність та основні ознаки полеміки. <p>Рекомендовані джерела Основні: 1–6. Додаткові: 16–18, 20, 27. Інтернет-ресурси: 29, 30, 32, 34, 36.</p> <p>План семінару</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні вимоги до ведення полеміки та її різновиди. 2. Доказ, обґрунтування та спростування у публічному виступі. 3. Логічні, психологічні та культурні засади публічного виступу. <p>Завдання для самостійного вивчення теми</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. На основі вивчення лекційного матеріалу підготуватися до експрес-опитування. 2. Практична вправа (з переліку вправ, затверджених кафедрою). 3. Практичне завдання: підготувати есе на одну із фахових тем (за вибором аспіранта з переліку тем, затверджених кафедрою). <p>Рекомендовані джерела Основні: 1–6. Додаткові: 16–18, 20, 27. Інтернет-ресурси: 29, 30, 32, 44, 36</p>	2	0–2
		2	0–8
		10	0–5
	Разом	90	100

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний

1. Василенко В. Академічна риторика : навч. посіб. для студ. гуманіт. ф-тів вищ. навч. закл. / В. Василенко, В. Герман ; Сум. держ. пед. ун-тім. А.С. Макаренка ; Сум. філ. Харк. нац. ун-ту внутр. справ. – Суми : Наталуха А.С., 2011. – 275 с.
2. Гамова Г.І. Ораторське мистецтво : навч. посіб. / Г.І. Гамова ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; Харків. регіон. ін-т держ. упр. – Харків : Магістр, 2009. – 172 с.
3. Клюев Е.В. Риторика (Инвенция. Диспозиция. Элокуция) : учеб. пособие для вузов / Е.В. Клюев. – М. : ПРИОР, 2001. – 272 с.
4. Олійник О. Риторика : навч. посіб. для студ. вузів / О. Олійник. – Київ : Кондор, 2009. – 170 с.
5. Риторика : навч.-метод. посіб. / Т.П. Білоусова. – Кам'янець-Подільський : ПП. Буйницький О.А., 2011. – 256 с.
6. Чибісова Н.Г. Риторика : навч. посіб. / Н.Г. Чибісова, О.Я. Тарасова. – Київ : Центр навч. літ., 2003. – 228 с.
7. Сагач Г.М. Ділова риторика : Мистецтво риторичної комунікації / Г.М. Сагач. – Київ : Зоря, 2003.

Додатковий

8. Александров Д.Н. Основы ораторского мастерства, или в погоне за Цицероном : учеб. пособие / Д.Н. Александров. – М. : Флинта ; Наука, 2003. – 487 с.
9. Алтухова Г.А. Основы культуры речи библиотекаря : учеб. пособие / Г.А. Алтухова ; ред. совет О.О. Борисова [и др.]. – М. : Литера, 2008. – 168 с.
10. Вандишев В.М. Риторика : экскурс в історію вчень і понять : навч. посіб. / В.М. Вандишев. – Київ : Кондор, 2003.
11. Введенская Л.А. Риторика для юристів : учеб. пособие / Л.А. Введенская, Л.Г. Павлова. – Ростов н/Д. : Феникс, 2002. – 576 с.
12. Дебати : навч. посіб. – Київ : А.П.М., 2001.
13. Жоль К.К. Методи научного познания и логика. : учеб. пособие / К.К. Жоль. – Киев : Атика, 2001. – 288 с.
14. Зарецкая Е.М. Риторика : Теория и практика речевой коммуникации : монография / Е.М. Зарецкая. – 4-е изд. – М. : Дело, 2002. – 477 с.

15. Колтунова М.В. Язык и деловое общение : Нормы, риторика, этикет : учеб. пособие для студ. вузов / М.В. Колтунова. – М. : Эконом. лит., 2002. – 288 с.
16. Кузнецов И.Н. Практикум по риторике : учеб.-справ. пособие / И.Н. Кузнецов. – Минск. : Современ. слово, 2004. – 352 с.
17. Куньч З.Й. Українська риторика: історія становлення і розвитку : навч. посіб. / З.Й. Куньч ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів : Львів. політехніка, 2011. – 248 с.
18. Неориторика в масовій комунікації : навч. посіб. / В.М. Стехіна. – Київ : КПІ, 2010. – 144 с.
19. Леммерман Х. Учебник риторики. Тренировка речи с упражнениями / Х. Леммерман ; пер. с нем. – М. : Культура и спорт, ЮНИТИ ; Интерэксперт, 1997. – 255 с.
20. Мацько Л.І. Риторика / Л.І. Мацько, О.М. Мацько. – Київ, 2003.
21. Олійник О. Ораторське мистецтво юриста : навч. посіб. / О. Олійник. – Київ : Кондор, 2009. – 210 с.
22. Онуфрієнко Г.С. Риторика : навч. посіб. / Г.С. Онуфрієнко. – Київ : Центр навч. літ., 2008. – 588 с.
23. Панкратов В.Н. Манипуляции в общении и их нейтрализация / В.Н. Панкратов. – М., 2000.
24. Пинтосевич И. Уверенность в себе и ораторское мастерство / И. Пинтосевич. – Киев, 2011. – 266 с. – (Серия «Харизма и влияние» : книга-тренинг).
25. Пономарів О.Д. Культура слова / О.Д. Пономарів. – Київ : Либідь, 2001.
26. Риторика : навч.-метод. посіб. / П.С. Каньоса. – Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д.Г., 2011. – 131 с.
27. Цицерон Марк. Тулий. Избранные сочинения / Цицерон Марк. Тулий ; пер. с лат. – Х. ; М. : Фолио ; АСТ, 2000. – 463 с.
28. Шипунов С. Харизматичний оратор. Руководство к курсу словесной импровизации / С. Шипунов. – М. : Ун-т риторики и оратор. мастерства, 2010. – 258 с.

Интернет-ресурси

29. Аристотель. Риторика / Аристотель ; пер. Н. Платоновой // Античные риторика. – М., 1978. – Режим доступу : www.rhetorika.igro.ru
30. Цицерон М.Т. Три трактата об ораторском искусстве / М.Т. Цицерон ; пер. с лат. Ф.А. Петовского, И.П. Стрельниковой, М.Л. Гаспарова ; под ред. М.Л. Гаспарова. – М. : Ладомир, 1994. – 475 с. – Режим доступу : www.rhetorika.igro.ru

31. Аверкий. Руководство по гомилетике. – М., 2001. – 143 с. – Режим доступа : <http://www.klikovo.ru/db/book/head/874>
32. Волков А.А. Курс русской риторики. – Режим доступа : <http://www.klikovo.ru/db/sect/51>
33. Вопросы теории и практики обучения профессиональной речи в современных публикациях и исследованиях. – Режим доступа : <http://www.seun.ru/books/Books/KafFiP/Metod/orlov02/1.2.htm>
34. Корнилова Е.Н. Риторика – искусство убеждать. Своеобразие публицистики античной эпохи / Е.Н. Корнилова. – М. : УРАО, 1998.–208с. – Режим доступа : http://media.utmn.ru/library_view_book.php?chapter_num=14&bid=307
35. Миртов. Живое слово. – Режим доступа : http://www.orator.biz/?full=1&s=38&d_id=162
36. Пекерская Е.М. Вокальный букварь. – Режим доступа : http://www.orator.biz/?full=1&s=39&d_id=11